

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-163>

УДК 338.48-44(477):352

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ НОВОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ В ГРОМАДАХ

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE NEW PARADIGM FOR TOURISM DEVELOPMENT MANAGEMENT IN COMMUNITIES

Тищенко Олександр Петрович

доктор економічних наук, професор,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0677-4774>

Tyshchenko Oleksandr

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

У статті досліджено теоретико-прикладні аспекти нової парадигми управління розвитком туризму в територіальних громадах України в умовах воєнного стану. Здійснено оцінку мультиплікативної ролі туризму у формуванні бюджетних надходжень, що підтверджує його стратегічне значення для фінансової стійкості громад. Методологічною основою дослідження стали статистичний та порівняльний регіональний аналіз, системний підхід і узагальнення практики функціонування туристичної сфери. Теоретична складова статті полягає у концептуалізації туризму як інтегрованого драйвера економічного розвитку, прикладна – у визначенні регіональних диспропорцій та оцінці внеску окремих громад у формування доходів. Запропонована нова парадигма управління базується на принципах комплексності, адаптивності та фінансової прозорості, а її інструментарій включає удосконалення адміністрування туристичного збору, розвиток кластерних моделей, інтеграцію суміжних галузей та інноваційні механізми підтримки бізнесу.

Ключові слова: місцевий бюджет, парадигма управління туризмом, територіальна громада, туристичний збір, управління розвитком туризму.

The article explores the theoretical and applied aspects of a new paradigm for tourism development management in Ukrainian territorial communities under martial law. Tourism is conceptualized not merely as leisure but as a strategic economic activity that strengthens local budgets and financial resilience. The purpose of the study is to substantiate the role of tourism as an integrated driver of socio-economic development and to propose management tools adapted to wartime and post-war recovery conditions. The research employs statistical analysis of tourism tax dynamics (2021–2025), comparative regional analysis, and a systemic approach to assessing the multiplicative impact of tourism on related industries. Empirical data are complemented by generalization of domestic and international scholarly contributions, allowing for both theoretical conceptualization and applied evaluation. The findings reveal significant regional disparities in tourism tax revenues, with concentration in a limited number of communities and near-zero contributions in frontline regions. The study demonstrates that reliance solely on tourism tax indicators underestimates the real fiscal contribution of the sector, as tourism generates a multiplicative effect through transport, hospitality, culture, and construction. Theoretical results include the formulation of a paradigm that views tourism as a strategic, integrated activity; applied results highlight the role of leading communities and cluster models in shaping regional development. The article provides recommendations for enhancing tourism management at the local level, including improved tax administration, integration of related industries, development of tourism-recreational clusters, and adoption of innovative business support mechanisms. These measures are expected to strengthen local financial systems, accelerate post-war recovery, and embed tourism as a key pillar of sustainable community development.

Keywords: local budget, tourism management paradigm, territorial community, tourist tax, tourism development management.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану в Україні туризм розглядається не просто як сфера дозвілля, а як стратегічно

важливий вид економічної діяльності, що наповнює місцеві бюджети та зміцнює фінансову стійкість територіальних громад. Попри

критичні виклики війни, скорочення туристичних потоків та руйнування інфраструктури, галузь демонструє поступове відновлення. Це підтверджує її значний потенціал як мультиплікативної складової економічного розвитку територій. Прискіплива увага до туризму зумовлена не лише прагненням реалізувати наявний потенціал галузі, а й потребою у внутрішніх джерелах наповнення місцевих бюджетів. У цьому контексті ключову роль відіграє здатність туристичного бізнесу швидко адаптуватися до нових умов, забезпечуючи економічну підтримку громад та сприяючи відновленню національної економіки.

Обмеженість фінансових ресурсів та незначна частка туристичного збору у доходах більшості громад унеможливають фінансування масштабних проєктів лише за рахунок цього джерела. Це актуалізує потребу у новій парадигмі управління, де туризм розглядається не як вузька сфера збору податків, а як стратегічний чинник генерування додаткових доходів для розвитку територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях туризм дедалі частіше розглядається як інтегрована економічна діяльність, що має мультиплікативний ефект для суміжних галузей – транспорту, харчування, культури, будівництва, сфери розваг. При цьому увага вітчизняних і закордонних дослідників зосереджується на ключових складових функціонування туристичної сфери та управління її розвитком.

Зокрема, у колективній монографії «Державне управління в галузі туризму та гостинності в Україні» [1] досліджено теоретичні засади й систематизовано підходи до державного регулювання та управління у сфері туризму й гостинності з урахуванням міжнародного досвіду. У статті А. Балан, Д. Савченко та В. Савченко [2] проаналізовано економічний вплив регіонального туризму та рекреаційного потенціалу, підкреслено значення управлінських рішень для розвитку територій. Л. Алещенко розглянуто базові економічні показники функціонування туристичної сфери, чинники та компоненти системи управління доходами підприємств у галузі туризму [3]. Внесок основних видів економічної діяльності туристичного сектору у формування податкової бази та їхній вплив на економіку країни аргументовано представлено у статті Т. Герасименко [4].

Як стратегічну єдність розвитку інтегрованих соціально-економічних складових (інституційної, інноваційної, соціальної, економіч-

ної, фінансової) потенціалу туристичної галузі розглянуто й покладено в основу сформованої О. Козійчук та М. Кіт «моделі туристично-рекреаційного кластеру» [5]. Проблема адаптації туризму до умов воєнного часу та пошуку нових форматів його функціонування, а також сприяння відновленню економіки країни присвячено публікацію А. Ханенко та Н. Бобко [6]. У статті С. Павлюк висвітлено сучасний стан туристичної галузі України та основні напрями її повоєнного відновлення, що передбачають розроблення комплексних стратегій розвитку й застосування інструментів, спрямованих на підвищення податкових надходжень від туристичної діяльності [7].

На особливу увагу заслуговують праці, у яких обґрунтовуються нові концепції та підходи до управління туризмом у контексті парадигми сталого розвитку й наголошується на необхідності трансформації його сприйняття не як другорядного виду діяльності, а як одного з провідних драйверів економічного розвитку країн світу та окремих локальних територій [8–13].

Огляд сучасних досліджень свідчить, що проблематика туризму в Україні здебільшого розглядається у фінансовому, управлінському та парадигмальному вимірах, а також у контексті воєнних реалій. Водночас бракує робіт, які інтегрують ці підходи та концептуалізують туристичну діяльність як мультиплікативну складову економічного розвитку територіальних громад. Саме актуальність комплексного розгляду проблеми зумовила підготовку цієї статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття змісту парадигми управління розвитком туризму як важливої складової економіки територіальних громад та обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення інструментів регулювання туристичної діяльності на місцевому рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. При оцінюванні тенденцій розвитку туристичної сфери більшість сучасних дослідників та практиків спираються на показники динаміки надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів. Саме такі дані переважно використовуються як базовий індикатор для характеристики процесів та визначення вектору розвитку галузі. Дійсно, за останні декілька років у масштабах держави простежується чітка тенденція до зростання обсягів збору в номінальному вимірі. Починаючи з 2024 року ці доходи перевищили

рівень останнього довоєнного року, а у 2025-му їх приріст склав 115 млн. грн. (+47,2%) порівняно з 2021 роком. Аналіз даного показника в регіональному розрізі свідчить про концентрацію платників в обмеженій кількості регіонів країни. Так, у 2025 році понад 72% (260,7 млн. грн.) загального обсягу туристичного збору було сформовано на території лише шести регіонів країни – м. Києва, Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської, Черкаської та Одеської областей. Абсолютним рекордсменом за приростом надходжень за період 2021-2025 рр. стала Львівська область

(+40,1 млн. грн.). Найбільш високі темпи зростання (понад у 3 рази) даного показника за цей же період спостерігалися в Івано-Франківській (+445,7%), Чернівецькій (+430,9%), Черкаській (+382,2%) та Хмельницькій (+337,9%) областях. У той же час, у 8-ти регіонах (зона активних бойових дій та прифронтові території), надходження від туристичного збору суттєво скоротилися, впавши майже до нуля у Луганській та Херсонській областях. Також у м. Києві за аналізований період обсяги туристичного збору зменшилися на 5,8 млн. грн. або на 7,6% (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка туристичного збору за регіонами (2021-2025)

Регіон	2021	2022	2023	2024	2025	2025 / 2021	
	млн. грн.					приріст (+,-), млн. грн.	темп зростання, %
Україна - усього	243,97	186,43	222,62	273,07	359,01	115,04	147,15
у тому числі:							
Вінницька	2,90	3,11	3,90	5,45	6,77	3,87	233,45
Волинська	1,95	1,96	3,18	3,81	4,78	2,83	245,13
Дніпропетровська	10,80	9,39	13,55	16,11	17,68	6,88	163,73
Донецька	4,10	0,69	0,17	0,33	0,19	-3,91	4,63
Житомирська	2,24	1,71	2,74	3,25	3,98	1,74	177,68
Закарпатська	11,75	19,47	22,16	23,17	31,89	20,14	271,44
Запорізька	8,79	1,97	1,94	1,75	1,77	-7,02	20,14
Івано-Франківська	10,36	17,96	20,41	33,10	46,17	35,81	445,73
Київська	15,31	8,73	10,86	15,88	19,51	4,20	127,43
Кіровоградська	0,77	1,37	1,63	1,87	2,09	1,32	271,43
Луганська	2,13	0,42	0	0,00	0,00	-2,13	0,00
Львівська	23,08	41,43	46,09	47,11	63,15	40,07	273,60
Миколаївська	7,86	0,79	0,90	1,54	2,02	-5,84	25,70
Одеська	26,76	5,37	8,65	14,52	20,31	-6,45	75,89
Полтавська	4,35	5,26	6,41	7,07	8,39	4,04	192,87
Рівненська	1,71	1,46	2,63	3,05	4,88	3,17	285,38
Сумська	1,39	0,59	1,20	1,67	2,49	1,10	179,14
Тернопільська	0,99	1,48	1,55	1,99	2,83	1,84	285,86
Харківська	9,83	3,78	3,88	3,22	4,02	-5,81	40,90
Херсонська	6,58	0,31	0,01	0,00	0,00	-6,58	0,00
Хмельницька	3,06	4,41	5,91	8,14	10,34	7,28	337,91
Черкаська	7,47	12,55	21,57	23,53	28,57	21,10	382,21
Чернівецька	1,10	2,41	3,32	4,05	4,74	3,64	430,91
Чернігівська	2,26	1,06	1,50	1,64	1,87	-0,39	82,74
м. Київ	76,42	38,76	38,46	50,83	70,60	-5,82	92,38

Джерело: сформовано і розраховано автором на основі [14]

Як відомо, туристичний збір належить до групи місцевих податків і зборів і у повному обсязі зараховується до бюджетів територіальних громад. Кількість платників, абсолютні суми і, відповідно, частка у місцевих податках і зборах, суттєво різняться залежно від характеру та обсягів туристичної діяльності на території тієї чи іншої громади.

Загальні обсяги доходів від туристичного збору та структура платежів, наприкладі регіонів-лідерів за обсягами його сплати, свідчать, що основними платниками у кожній області є лише кілька громад, які забезпечують від 80 до 90% загальних надходжень (лише у Закарпатській області значення даного показника є дещо нижчим – 42,6%).

Як правило, такими об'єктами є адміністративні центри областей та великі туристичні локації, розташовані на їхніх територіях. Наочним підтвердженням цьому є дані табл. 2, які характеризують два взаємопов'язані виміри туристичного збору.

По-перше, вони показують внесок провідних громад у формування загальних показників по регіонах України, що дає змогу визначити території-лідери та оцінити концентрацію надходжень. По-друге, показники частки туристичного збору у структурі місцевих податків і зборів відображають його вагомість для самих громад. У низці випадків ця частка доходить до 40% (Полянська сільська територіальна громада), що свідчить про високу

Таблиця 2

Внесок провідних громад у формування туристичного збору регіонів України (2021–2025)

Територіальні громади (ТГ) / (кількість в регіоні)	2021		2025	
	сума збору, млн. грн.	частка у місцевих податках і зборах, %	сума збору, млн. грн.	частка у місцевих податках і зборах, %
Україна – усього / (1469)	243,97	0,27	359,01	0,26
у тому числі:				
1. ТГ м. Києва / (1)	76,42	0,44	70,60	0,28
2. ТГ Львівської області – разом / (73)	23,08	0,45	63,15	0,59
з них: 2.1. Львівська міська ТГ	11,34	0,41	34,94	0,60
2.2. Трускавецька міська ТГ	5,49	5,62	9,86	5,73
2.3. Східницька селищна ТГ	2,03	7,89	7,33	10,61
3. ТГ Івано-Франківської області – разом / (62)	10,36	0,57	46,17	1,31
з них: 3.1. Івано-Франківська міська ТГ	1,55	0,25	2,94	0,24
3.2. Полянська сільська ТГ	6,39	17,04	32,65	40,80
3.3. Яремчанська міська ТГ	0,79	2,08	6,11	8,04
4. ТГ Закарпатської області – разом / (64)	11,75	0,83	31,89	1,13
з них: 4.1. Ужгородська міська ТГ	0,86	0,30	5,08	0,81
4.2. Полянська сільська ТГ	3,68	12,79	6,18	9,83
4.3. Косоньська сільська ТГ	0,82	12,21	2,34	20,67
5. ТГ Черкаської області – разом / (66)	7,47	0,29	28,57	0,66
з них: 5.1. Черкаська міська ТГ	2,19	0,31	2,18	0,18
5.2. Уманська міська ТГ	3,90	3,09	22,74	9,24
5.3. Канівська міська ТГ	0,14	0,26	0,13	0,14
6. ТГ Одеської області – разом / (91)	26,76	0,40	20,31	0,20
з них: 6.1. Одеська міська ТГ	14,86	0,54	14,83	0,38
6.2. Кароліно-Бугазька сільська ТГ	5,64	9,26	1,72	2,74
6.3. Шабівська сільська ТГ	1,29	3,10	0,00	0,00

Джерело: сформовано і розраховано автором на основі [14]

залежність місцевих бюджетів від туристичної активності. Водночас є громади, де частка збору становить менше 1% у доходах, але в абсолютних обсягах їхні надходження мають вагомим значення для загального результату регіону (Львівська, Ужгородська міські територіальні громади). Такий контраст демонструє, що туристичний збір може бути одночасно критично важливим для фінансової стійкості окремих територій і водночас формувати основу регіональних показників. Поєднання цих двох аспектів – регіонального внеску та внутрішньої значущості – забезпечує комплексне бачення ролі туристичного збору у системі місцевих фінансів.

Результати аналізу також засвідчують, що лише 1% територіальних громад країни (16 із 1469) у 2021 р. згенерували 56,3% надходжень від туристичного збору, а у 2025 р. цей показник зріс до 61,2%. Вкрай незначні суми туристичного збору у більшості громад країни, або їх повна відсутність, зумовлюють, на нашу думку, ставлення з боку органів місцевої влади до туристичної діяльності в цілому і до туристичного збору, зокрема, як до чогось другорядного, малозначимого, що не заслуговує на належну увагу і не стимулює до прийняття зважених управлінських рішень, спрямованих на розвиток туристичної сфери та підвищення її ролі у складі господарського комплексу окремих територій. Отже, виникає питання щодо пошуку шляхів активізації та сприяння туристичній діяльності, контролю за її здійсненням та покращення адміністрування туристичного збору у громадах, на території яких є відповідний потенціал, можливості для формування необхідної інфраструктури та підвищення інвестиційної привабливості.

Зазначимо, що використання лише даних по сплаті туристичного збору для висновків про динаміку процесів у туристичній сфері, є неповним і таким, що суттєво нівелює її реальний внесок у забезпечення грошових надходжень до бюджетів різних рівнів, а, отже, в економічний розвиток, що спонукає до переосмислення і формування нової парадигми в контексті розуміння й оцінювання ролі туризму як виду економічної діяльності на місцевому рівні в умовах глобальних викликів та невідомості.

На користь такої точки зору наведемо деякі аргументи. Насамперед, відповідно до чинного законодавства до місцевих податків і зборів, крім туристичного збору, належать податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засо-

бів [15]. Це означає, що суб'єкти туристичної діяльності, так само як суб'єкти інших видів діяльності, є платниками даних видів податків, що, на жаль, не виокремлюється у чинній системі звітності. Отже, фактичні надходження до місцевих бюджетів від туристичної діяльності є значно більшими порівняно із сумами сплаченого туристичного збору. Крім того, суб'єкти туристичної діяльності сплачують низку загальнодержавних податків (податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, ренту, мито), що спрямовуються до державного бюджету. Зростання обсягів надання туристичних послуг автоматично відбивається на податкових надходженнях як до місцевих, так й до державного бюджету. Суми платежів до державного бюджету також суттєво перевищують обсяги туристичного збору. Співставлення даних, оприлюднених Державним агентством розвитку туризму України, щодо податкових надходжень від туризму з обсягами сплати туристичного збору, дозволило виявити тенденцію до зростання податкового мультиплікативного ефекту, який проявляється у більш високій бюджетній віддачі туристичної сфери, що відбувається через вплив туризму на суміжні галузі (табл. 3).

Аналіз співвідношення між туристичним збором та податковими надходженнями від туристичної сфери до державного бюджету свідчить про наявність стійкого мультиплікативного ефекту. Упродовж 2021–2025 років кожна гривня туристичного збору генерувала від 8,3 до понад 11 гривень податкових платежів. Хоча у 2022 році коефіцієнт знизився до 8,34, вже з 2023 року спостерігається його стабільне зростання, досягнувши 11,28 у 2025 році. Це підтверджує тезу про те, що туристична діяльність виконує роль каталізатора ширших економічних процесів: вона не лише формує прямі надходження у вигляді збору, а й запускає ланцюг додаткових фінансових ефектів через суміжні галузі – готельний бізнес, транспорт, харчування, культурні та розважальні послуги. Отже, туризм виступає не просто джерелом специфічного збору, а стратегічним драйвером бюджетної віддачі, що є вагомим аргументом для підтримки та інвестицій в інфраструктуру з боку як органів місцевого самоврядування, так й держави.

Таким чином, система традиційних уявлень про роль туризму, виходячи з динаміки показника туристичного збору, потребує перегляду й суттєвого переосмислення, насам-

Таблиця 3

Мультиплікативна роль туризму у формуванні бюджетних надходжень (2021–2025)

Рік	Туристичний збір, млн. грн.	Платежі до державного бюджету, млн. грн.	Співвідношення податкових надходжень і туристичного збору, разів
2021	244	2232	9,15
2022	186	1551	8,34
2023	223	2049	9,19
2024	273	2938	10,76
2025*	143	1613	11,28

* – дані за 1-ше півріччя.

Джерело: сформовано і розраховано автором за даними [14; 16; 17]

перед у контексті більш повного врахування результатів туристичної діяльності та її внеску у функціонування економічних систем різних рівнів – від територіальної громади до країни в цілому. Тобто йдеться про нову парадигму управління туризмом, підґрунтям для формування якої є наступні положення:

– туризм – це не лише сфера дозвілля і відпочинку, а повноцінна розгалужена галузь економіки, яка безпосередньо впливає на формування і реалізацію стратегії розвитку громади (регіону);

– туристична діяльність, як об'єкт управління і суб'єкт впливу на розвиток території, включає економічний, фінансовий, соціальний, інституційний та екологічний виміри;

– туристичний збір є лише одним з індикаторів оцінювання динаміки туристичної сфери, і не має розглядатися як основне джерело фінансування програм її розвитку.

Суть нової парадигми полягає у формуванні цілісної системи управління туризмом,

яка може бути реалізована за умови дотримання таких базових принципів: інтеграції, мультиплікативності, фінансової прозорості, справедливості й збалансованості, інноваційності. Для більшої наочності зміст принципів та їх практичне значення подано у табл. 4.

Ефективне управління туристичною сферою у рамках нової парадигми потребує застосування низки взаємопов'язаних та таких, що органічно доповнюють один одного, інструментів, які у сукупності спроможні забезпечити позитивну динаміку та досягнення визначених цілей і завдань її розвитку (табл. 5).

Прикладний аспект застосування сукупності наведених інструментів полягає у тому, що вони спрямовані на підвищення ефективності використання наявного туристичного потенціалу територій в умовах сучасних викликів і обмежень. Туристичний збір та інші платежі у цій ситуації виконують роль катализатора та слугують орієнтиром для прийняття своєчасних управлінських рішень щодо під-

Таблиця 4

Базові принципи нової парадигми управління туризмом

Принцип	Основний зміст
Інтеграції	туризм як сфера діяльності має бути інтегрований у стратегії економічного розвитку територіальних громад
Мультиплікативності	акцент на ефекті туризму для суміжних галузей (транспорт, харчування, культура, будівництво, сфера розваг)
Фінансової прозорості	постійний моніторинг та оприлюднення даних про прямі й опосередковані доходи від туризму та напрями їх використання
Справедливості і збалансованості	зменшення диспропорційності між громадами через регіональні програми підтримки територій зі слабкорозвинутою туристичною інфраструктурою
Інноваційності	використання цифрових інструментів для адміністрування надходжень від туристичної діяльності та управління туристичними потоками

Джерело: сформовано автором

Таблиця 5

Інструменти управління розвитком туристичної сфери в територіальних громадах

Тип інструментів	Механізми реалізації
Фінансово-бюджетні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> • диференціація ставок туристичного збору залежно від категорії об'єктів розміщення (готелі, приватні садиби, апартаменти), з метою стимулювання розвитку легального бізнесу; • запровадження гнучких пільг для нових суб'єктів туристичної діяльності (пільгове оподаткування у перші роки роботи); • цільове використання частини туристичного збору на розвиток туристичної інфраструктури (маркетинг, благоустрій, інформаційні центри).
Інструменти економічного стимулювання бізнесу	<ul style="list-style-type: none"> • підтримка малого та середнього бізнесу у сфері туризму через гранти, мікrokредити, програми співфінансування; • розвиток партнерств «влада – бізнес – громада» для спільного фінансування масштабних туристичних проєктів; • стимулювання інтеграції туризму з іншими секторами економіки (харчування, транспорт, культура) з метою збільшення мультиплікативного ефекту.
Інституційно-адміністративні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> • створення муніципальних туристичних офісів або відділів у громадах для координації діяльності, збору статистики та комунікації з бізнесом; • удосконалення системи адміністрування податків і зборів через цифрові інструменти, зокрема з використанням онлайн-кабінетів; • підвищення прозорості – регулярна публікація даних про надходження та використання коштів від туристичного збору та інших обов'язкових платежів.
Концептуально-стратегічні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> • включення туризму до стратегій розвитку громад як окремого пріоритетного напрямку; • моніторинг та оцінка ефективності – створення системи показників (KPI) для оцінки впливу туризму на бюджет; • формування «парадигми управління туризмом» – перехід від сприйняття туристичного збору як другорядного податку до розуміння туризму як однієї з провідних галузей економіки громади.
Інструменти міжтериторіальної інтеграції та партнерства	<ul style="list-style-type: none"> • розробка регіональних програм підтримки туризму для менш розвинених територій (інфраструктура, промоція); • розвиток туристично-рекреаційних кластерів як інноваційних утворень; • мережеві проєкти між громадами (спільні туристичні маршрути, фестивалі, брендування територій); • освітні програми для місцевих підприємців – тренінги з маркетингу, сервісу, управління, обмін позитивним досвідом.

Джерело: сформовано автором

тримки туристичної діяльності, а також підкреслюють нагальну необхідність інтеграції туризму у стратегічне планування як перспективної галузі економіки територіальних утворень.

Безпосереднє використання зазначених інструментів на практиці має відбуватись з урахуванням специфічних особливостей соціально-економічного розвитку на конкретних територіях, стану туристичного потенціалу та реальних можливостей фінансування відповідних програм і проєктів.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що туристичний збір у доходах більшої частини місцевих бюджетів країни становить незначну частку або відсутній взагалі. Основні

надходження від туристичного збору у регіонах забезпечуються декількома (найчастіше це 3-5) громадами. В інших утвореннях він виконує по суті суто фіскальну функцію і не стимулює розроблення й впровадження органами місцевої влади заходів, спрямованих на його збільшення. Абсолютні суми надходжень від туристичного збору у таких громадах унеможливають фінансування реалізації будь-яких значимих проєктів з розвитку туризму.

За цих умов необхідною є, з одного боку, зміна підходу (оновлення парадигми) щодо оцінювання ролі туризму як виду економічної діяльності у господарському комплексі територій, а з іншого – диверсифікація та нормативне закріплення стабільних й достат-

ніх джерел, необхідних для підтримки його подальшого розвитку.

При оцінюванні внеску сфери туризму в економічний розвиток мають враховуватись усі фінансові потоки, які генеруються завдяки функціонуванню даної галузі.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні методичних підходів до оцінювання мультиплікативного впливу

туризму, як багатогранного виду діяльності, на економічний розвиток територіальних громад. Особливу увагу варто приділити розробці моделей фінансування туристичної галузі на місцевому рівні за рахунок різноманітних джерел та вдосконаленню прикладних інструментів стимулювання її розвитку з боку органів державної влади та місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державне управління в галузі туризму та гостинності в Україні : колект. монограф. ; за заг. ред. докт. політ. наук, проф. В. М. Торяника. Дніпро : ЛІРА, 2024. 136 с. URL: <http://info.dgu.edu.ua/handle/123456789/1602> (дата звернення: 07.03.2026).
2. Балан А.А., Савченко Д., Савченко В. Рекреаційний потенціал в економічному розвитку територіальних громад України. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2024. № 1 (27). С. 109-119. URL: https://www.researchgate.net/publication/384097981_Rekreacijnij_potencial_v_ekonomichnomu_rozvitku_teritorialnih_gromad_Ukraini (дата звернення: 09.03.2026).
3. Алещенко Л.О. Основні економічні показники розвитку сфери туризму країни та регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. №12. С. 131-136. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1747/1762> (дата звернення: 09.03.2026).
4. Герасименко Т.В. Податкові надходження від туристичної галузі та їхнє значення в економічному розвитку України. *Економіка і регіон*. 2024. № 4 (95). С. 67-74. URL: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.4\(95\).3608](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.4(95).3608) (дата звернення: 09.03.2026).
5. Козійчук О., Кіт М. Регіональний вектор як імператив сталого розвитку туристично-рекреаційного кластеру. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. № 1(77). С. 177-185. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/855> (дата звернення: 10.03.2026).
6. Ханенко А., Бобко Н. Туризм і російсько-українська війна: проблеми сьогодення та перспективи післявоєнного відновлення. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 3. С. 558-567. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6123/6565657463> (дата звернення: 10.03.2026).
7. Павлюк С. Стан розвитку галузі туризму в умовах війни та перспективи відновлення. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-169> (дата звернення: 12.03.2026).
8. Формування сучасних концепцій управління туризмом та готельно-ресторанним бізнесом в умовах парадигми сталого розвитку: монографія / за заг. ред. Л.В. Безкоровайної. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2022. 445 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi80/0060198.pdf> (дата звернення: 12.03.2026).
9. Миронов Ю.Б. Інноваційна парадигма управління сталим розвитком туризму на природоохоронних територіях. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2025. № 12. С. 49-56. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/tourism/article/view/1793> (дата звернення: 09.03.2026).
10. Tanja Mihalic (2024). Trends in Sustainable Tourism Paradigm: Resilience and Adaptation. *Sustainability*, 16(17), 7838. URL: <https://doi.org/10.3390/su16177838> (дата звернення: 14.03.2026).
11. Francesco Russo, Alessia Munnia, Angelo Bonfanti, Melita Nicotra, Marco Romano (2024). Emerging Paradigms in Tourism Industry: Smart Tourism and Local Development. *Lecture Notes in Information Systems and Organisation*. Springer. Vol. 72, 151-168. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-75586-6_9 (дата звернення: 15.03.2026).
12. Suryawanshi Sunil (2023). The Impact Of Tourism On Local Community And Its Economic, Social, And Environmental Conditions. *International Journal of Creative Research Thoughts*. Vol. 11, Issue 10. URL: <https://ijcrt.org/papers/IJCRT2310633.pdf> (дата звернення: 15.03.2026).
13. Ceyhun Elgin, Adem Yavuz Elveren (2024). Unpacking the economic impact of tourism: A multidimensional approach to sustainable development. *Journal of Cleaner Production*. Vol. 478 URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.143947> (дата звернення: 15.03.2026).
14. Open Budget – Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 10.03.2026).
15. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 14.03.2026).

16. Державне агентство розвитку туризму в Україні. У 2024 році туристична сфера України принесла в бюджет майже 3 млрд. грн. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2024-turistichna-sfera-ukrayini-prinesla-v-byudzheth-mayzhe-3-mlrd-grn> (дата звернення: 10.03.2026).

17. Державне агентство розвитку туризму в Україні. Податкові надходження від туризму зросли на третину: за перше півріччя 2025 року індустрія сплатила більше півтора мільярда гривень. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podatkovyi-nadhodzhennya-vid-turizmu-zrosli-na-tretinu-za-pershe-pivrichchya-2025-roku-industriya-splatila-bilsh-pivtora-milyarda-griven> (дата звернення: 17.03.2026).

REFERENCES:

1. Torianyk V. M. (ed.) (2024). Derzhavne upravlinnia v haluzi turyzmu ta hostynnosti v Ukraini : monohrafiia [State Administration for Tourism and Hospitality in Ukraine : monograph]. Dnipro: LIRA. 136 p. Available at: <http://info.dgu.edu.ua/handle/123456789/1602> (accessed March 07, 2026) (in Ukrainian).

2. Balan A.A., Savchenko D., Savchenko V. (2024). Rekreatsiyni potentsial v ekonomichnomu rozvytku terytorialnykh hromad Ukrainy [Recreational potential in the economic development of territorial communities of Ukraine]. *Ekonomichnyi zhurnal Odeskoho politekhnichnoho universytetu – Economic Journal of Odessa Polytechnic University*, no. 1 (27), pp. 109-119. Available at: https://www.researchgate.net/publication/384097981_Rekreacijnij_potencial_v_ekonomichnomu_rozvytku_teritorialnih_gromad_Ukraini (accessed March 09, 2026) (in Ukrainian).

3. Alieshchenko L.O. (2023). Osnovni ekonomichni pokaznyky rozvytku sfery turyzmu krainy ta rehionu [Main economic indicators of tourism development in the country and region]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, no 12, pp. 131-136. Available at: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1747/1762> (accessed March 09, 2026) (in Ukrainian).

4. Herasymenko T.V. (2024). Podatkovi nadkhodzhennia vid turystychnoi haluzi ta yikhnie znachennia v ekonomichnomu rozvytku Ukrainy [Tax revenues from the tourism industry and their importance in the economic development of Ukraine]. *Ekonomika i rehion – Economy and region*, no. 4 (95), pp. 67-74. Available at: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.4\(95\).3608](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.4(95).3608) (accessed March 09, 2026) (in Ukrainian).

5. Koziichuk O., Kit M. (2025). Rehionalnyi vektor yak imperatyv staloho rozvytku turystychno-rekreatsiinoho klasteru [Regional vector as an imperative for sustainable development of the tourist and recreational cluster]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK» – Academic notes of the University “KROK”*, no. 1 (77), pp. 177-185. Available at: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/855> (accessed March 10, 2026) (in Ukrainian).

6. Khanenko A., Bobko N. (2024). Turyzm i rosiisko-ukrainska viina: problemy sohodennia ta perspektyvy pisliavoiennoho vidnovlennia [Tourism and Russian-Ukrainian War: Current Problems and Prospects for Post-War Recovery]. *Ekonomichnyi analiz – Economic Analysis*, vol. 34, no. 3, pp. 558-567. Available at: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6123/6565657463> (accessed March 10, 2026) (in Ukrainian).

7. Pavliuk S. (2025). Stan rozvytku haluzi turyzmu v umovakh viiny ta perspektyvy vidnovlennia [The state of development of the tourism industry in wartime and the prospects for recovery]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, no 72. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-169> (accessed March 12, 2026) (in Ukrainian).

8. Bezkorovaina L.V. (ed.) (2022). Formuvannia suchasnykh kontseptsii upravlinnia turyzmom ta hotelno-restorannym biznesom v umovakh paradyhmy staloho rozvytku: monohrafiia [Formation of modern concepts of tourism and hotel restaurant business management in the conditions of the sustainable development paradigm: monograph] Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet. 445 p. Available at: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi80/0060198.pdf> (accessed March 12, 2026) (in Ukrainian).

9. Myronov Yu.B. (2025). Innovatsiina paradyhma upravlinnia stalym rozvytkom turyzmu na pryrodokhoronnykh terytoriiakh [Innovative paradigm of sustainable tourism development management in nature-protected territories]. *Industriia turyzmu i hostynnosti v Tsentralnii ta Skhidnii Yevropi – Tourism and hospitality industry in Central and Eastern Europe*, no. 12, pp. 49-56. Available at: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/tourism/article/view/1793> (accessed March 09, 2026) (in Ukrainian).

10. Tanja Mihalic (2024). Trends in Sustainable Tourism Paradigm: Resilience and Adaptation. *Sustainability*, 16(17), 7838. Available at: <https://doi.org/10.3390/su16177838> (accessed March 14, 2026).

11. Francesco Russo, Alessia Munni, Angelo Bonfanti, Melita Nicotra, Marco Romano (2024). Emerging Paradigms in Tourism Industry: Smart Tourism and Local Development. *Lecture Notes in Information Systems and Organisation*. Springer. Vol. 72, 151-168. Available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-75586-6_9 (accessed March 15, 2026).

12. Suryawanshi Sunil (2023). The Impact Of Tourism On Local Community And Its Economic, Social, And Environmental Conditions. *International Journal of Creative Research Thoughts*. Vol. 11, Issue 10. Available at: <https://ijcrt.org/papers/IJCRT2310633.pdf> (accessed March 15, 2026).

13. Ceyhun Elgin, Adem Yavuz Elveren (2024). Unpacking the economic impact of tourism: A multidimensional approach to sustainable development. *Journal of Cleaner Production*. Vol. 478. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.143947> (accessed March 15, 2026).

14. Open Budget – Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian [Open Budget – State web portal of the budget for the population]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/> (accessed March 10, 2026) (in Ukrainian).

15. Verkhovna Rada Ukrainy (2010). Podatkovi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI [Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine No 2755-VI of December 02, 2010]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (accessed March 14, 2026) (in Ukrainian).

16. Derzavne ahentstvo rozvytky turyzmy v Ukraini [The State Agency for Tourism Development of Ukraine]. U 2024 rotsi turystychna sfera Ukrainy prynesla v biudzheth maizhe 3 mlrd. hrn. [In 2024, the tourism sector of Ukraine brought almost 3 billion UAH to the budget]. Available at: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2024-turystychna-sfera-ukrayini-prinesla-v-byudzhet-mayzhe-3-mlrd-grn> (accessed March 10, 2026) (in Ukrainian).

17. Derzavne ahentstvo rozvytky turyzmy v Ukraini [The State Agency for Tourism Development of Ukraine]. Podatkovi nadkhodzhennia vid turyzmu zrosly na tretynu: za pershe pivrichchia 2025 roku industriia splatyla bilshe pivtora miliarda hryven [Tax revenues from tourism increased by a third: in the first half of 2025, the industry paid more than one and a half billion hryvnias]. Available at: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podatkovi-nadhodzhennya-vid-turizmu-zrosli-na-tretinu-za-pershe-pivrichchya-2025-roku-industriya-splatila-bilshe-pivtora-milyarda-griven> (accessed March 17, 2026) (in Ukrainian).

Дата надходження статті: 19.03.2026

Дата прийняття статті: 10.04.2026

Дата публікації статті: 17.04.2026